

หัตถกรรมไม้แกะสลักในชุมชนแกะสลักไม้แห่งหมู่บ้านหนองบึง
เมืองปะทุมพอน แขวงจำปาสัก สปป.ลาว
Woodcarving Handicrafts in the Wood Carving
Community of Nong Bueng Village, Pathumpon
Town, Champasak Province, Lao PDR.

ประภาพร อุตมา^{1*}, อิศระ ตรีปัญญา² และคมกฤษ ไวยธน³
Prapaporn Uttama^{1*}, Isara Treepunya² and Komgrit Waiyathon³

Received: February 18, 2025

Revised: April 28, 2025

Accepted: April 29, 2025

^{*1}สาขาศิลปกรรมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

^{*1}Fine and Applied Arts Program, Faculty of Humanities and Social
sciences, Rajabhat Maha Sarakham University

^{*1}(E-mail: prapapornwork@gmail.com)

^{*}Corresponding Author

²สาขาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

²Art Education Program, Faculty of Education,
Rajabhat Maha Sarakham University

²(E-mail: hereaum1979@gmail.com)

³นักวิจัยอิสระ

³Independent Researcher

³(E-mail: kimmy.seed@gmail.com)

บทคัดย่อ

การศึกษา หัตถกรรมไม้แกะสลักในชุมชนแกะสลักไม้แห่งหมู่บ้านหนองบึง เมืองปะทุมพอน แขวงจำปาสัก สปป.ลาว มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของหัตถกรรมไม้แกะสลักในชุมชนแกะสลักไม้ แห่งหมู่บ้านหนองบึง เมืองปะทุมพอน แขวงจำปาสัก 2) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบและความเชื่อที่ปรากฏในหัตถกรรมไม้แกะสลัก โดยวิธีการศึกษาข้อมูลเอกสาร การลงพื้นที่ภาคสนาม ใช้เครื่องมือจากการสังเกต สัมภาษณ์ โดยเลือกชาวบ้านผู้รู้จำนวน 1 คน ช่างชาวบ้าน จำนวน 2 คน ผู้ประกอบการจำนวน 3 คน ทำการสนทนากลุ่ม ใช้ทฤษฎีสัญศาสตร์ และแนวคิดมายาคติในการทำการวิเคราะห์รูปแบบและความเชื่อในงานหัตถกรรมไม้แกะสลัก

ผลการศึกษาพบว่า บ้านหนองบึง ได้ถูกก่อตั้งขึ้นเป็นชื่อใหม่จากการรวมหมู่บ้าน 4 หมู่บ้าน แต่ละกลุ่มมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติ มีอาชีพเสริมที่ช่วยนารายได้ให้กับครอบครัว ได้แก่ การทำเครื่องหัตถกรรมแกะสลักไม้ และแกะสลักหิน ที่มีการก่อตั้งขึ้นจากภูมิปัญญาของชาวบ้านเอง หัตถกรรมไม้แกะสลักประเภทของที่ระลึก มีรูปแบบผลงานแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มคน กลุ่มสัตว์ และกลุ่มสิ่งของ โดยแบ่งกลุ่มตามอิทธิพลที่ทำให้ช่างแกะสลักออกแบบผลงานออกมาตามอิทธิพลต่าง ๆ ประกอบด้วย 1) อิทธิพลจากวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิต 2) อิทธิพลตามภูมิศาสตร์สิ่งแวดล้อม และ 3) อิทธิพลตามความเชื่อ ในส่วนของหัตถกรรมไม้แกะสลักในหอก้วน พบว่าผลงานแกะสลักแบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ แบบลอยตัว และแบบนูนต่ำ (Bas Relief) เมื่อวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีสัญศาสตร์ พบว่า มีประติมากรรมแกะสลักไม้รูปหัวหน้าชุมชนแกะสลักตั้งอยู่ภายใน มีลวดลายสลักอยู่ทุกพื้นที่ที่เป็นโครงสร้างหลัก ซึ่งวิเคราะห์ได้ว่าชุมชนบ้านหนองบึงเป็นพื้นที่ภูมิศาสตร์ที่อุดมสมบูรณ์เต็มไปด้วยทรัพยากรป่าไม้ และยังมีวัฒนธรรมประเพณีนับถือผี, เทพจากการสร้างหอก้วนเป็นภาพเทพตรงมุมอาคาร มีภาพวิถีชีวิตของคนในชุมชน ตามหลักแนวคิด

มายาคติ ที่สื่อถึงความเชื่อในเรื่องของการเคารพบูชาบรรพบุรุษ ฝึ รักถิ่นที่อยู่ที่เป็นธรรมชาติ มีวัฒนธรรมวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมา มีความอ่อนน้อมและเป็นมิตร
คำสำคัญ: หัตถกรรมไม้แกะสลัก

Abstract

This study examines the wood carving handicrafts in the wood carving community of Nong Bueng Village, Pathumphon District, Champasak Province, Lao People's Democratic Republic. The objectives of the research are: (1) to investigate the historical background of wood carving handicrafts in the Nong Bueng community, and (2) to analyze the stylistic elements and belief systems reflected in the wood carving works.

The study employs a qualitative research methodology, including document analysis, fieldwork observations, and interviews. Research tools included observation and interviews with one local expert, two local artisans, and three entrepreneurs, supplemented by group discussions. The analysis was conducted using semiotic theory and the concept of myth to interpret the forms and beliefs inherent in the wood carving handicrafts.

The results reveal that Nong Bueng Village was established through the amalgamation of four villages, whose inhabitants are connected by kinship ties. Supplementary occupations that generate additional income for the villagers include wood and stone carving, both of which have developed from indigenous knowledge. The wood-carving souvenirs produced in the community can be

categorized into three groups: human figures, animals, and objects. These groups reflect various influences on the artisans, namely: (1) cultural traditions and ways of life; (2) geographical and environmental factors; and (3) local belief systems.

In the context of the wood carvings located in the Hor Khuan (a traditional spiritual house), the artworks are classified into two types: free-standing sculptures and bas-relief carvings. Semiotic analysis revealed that the Hor Khuan houses a carved wooden sculpture of the community leader, with intricate carvings adorning all major structural elements. This reflects that Nong Bueng Village is situated in a fertile geographical area rich in forest resources and maintains traditional cultural practices involving spirit and deity worship. The carved depictions of deities at the building's corners and scenes of local community life, analyzed through the concept of myth, convey beliefs in ancestor worship, reverence for spirits, attachment to the natural environment, and the continuity of a humble, friendly, and culturally rich way of life.

Keywords: woodcarving handicrafts

บทนำ

หัตถกรรม (Handicraft) หมายถึง สิ่งที่สร้างขึ้นด้วยฝีมือมนุษย์ แสดงออกถึงความชำนาญของผู้ผลิต ในขั้นแรกสร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน ต่อมามีการพัฒนาปรับปรุงรูปแบบการใช้วัสดุและกรรมวิธีการผลิตมาโดยตลอดเป็นเวลานานนับพันปี จนเป็นงานศิลปะที่ตอบสนองประโยชน์ใช้สอยและมีคุณค่า มีความงามจึงเรียกว่า "ศิลปหัตถกรรม" (วิบูลย์ ถีสุวรรณ, 2533)

หัตถกรรมไม้แกะสลัก จึงเป็นงานศิลปหัตถกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นด้วยฝีมือแกะสลักไม้เป็นรูปทรง 3 มิติรูปแบบต่าง ๆ

หมู่บ้านหนองบึง เมืองปะทุมพอน แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว อยู่ในภาคใต้หรือลาวตอนล่าง ซึ่งภูมิภาคดังกล่าวจะเป็นพื้นที่ที่ประกอบไปด้วย 5 แขวง เรียงลำดับตั้งแต่ส่วนบนสู่ส่วนล่าง คือ สหวันนะเขต, สาละวัน, เซกอง, จำปาสักและอัตตะปือ แขวงจำปาสักแบ่งการปกครองออกเป็น 10 เมือง คือ เมืองปากเซ, เมืองชนะสมบุญ, เมืองบาเสียงจะเลนสุก, เมืองปากซอ, เมืองปะทุมพอน, เมืองโพนทอง, เมืองจำปาสัก, เมืองสุขมา, เมืองมุนละปะโมกและเมืองโขง เมืองปากเซเป็นเมืองศูนย์กลางการปกครองและเป็นเมืองศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและการค้าของแขวงและของลาวภาคใต้ที่มีธุรกิจการค้าผ่านมาจากประเทศไทยด้านด่านช่องเม็ก เมืองปากเซคือเมืองที่ตั้งอยู่ระหว่างปากน้ำเซที่ไหลมาบรรจบน้ำโขง เป็นท่าเลสำคัญทางเศรษฐกิจการค้า การคมนาคมทางบก, ทางเรือและทางอากาศ และมีจุดเหมาะสมในการเดินทางกระจายไปยังเมืองต่าง ๆ ในลาวภาคใต้ เมืองปากเซจึงได้รับการยกฐานะให้เป็นเมืองหลักของแขวงจำปาสัก เมืองปะทุมพอน ปลุกข้าว, อุตสาหกรรมไม้แปรรูปและปลุกกาแฟ ผลเร็ว หมากจ๊อง ในบริเวณที่เป็นเขตภูเขาเพียงติดเขตเมืองปากซอ และมีศักยภาพด้านแหล่งท่องเที่ยว คือ อุบมุง โต๊ะโมะ หมู่บ้านช้างและวัดภูอาสา (ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์, 2544)

หัตถกรรมไม้แกะสลักในชุมชนแกะสลักไม้ แห่งหมู่บ้านหนองบึง เมืองปะทุมพอน แขวงจำปาสัก เป็นสินค้าของที่ระลึกที่เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวและยังปรากฏหัตถกรรมไม้แกะสลักในหอก้าวที่มีลักษณะรูปแบบหลากหลายและดูเป็นเอกลักษณ์ยิ่ง มีความเป็นมาที่น่าสนใจต่อการศึกษาในแง่วัฒนธรรมและสังคมของชนเผ่า อันเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการวิจัยในการสร้างสรรค์งานหัตถกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ในท้องถิ่นชุมชน ที่เป็นจุดแข็งในงานสร้างสรรค์ออกแบบศิลปกรรมของแต่ละท้องถิ่นเพื่อนำไปพัฒนาต่อไป โดยได้มี

วัตถุประสงค์ในการศึกษา 2 ข้อ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของหัตถกรรมไม้แกะสลักในชุมชนแกะสลักไม้ แห่งหมู่บ้านหนองบึง เมืองปะทุมพอน แขวงจำปาสัก 2) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบและความเชื่อที่ปรากฏในหัตถกรรมไม้แกะสลัก

เนื้อหา

การศึกษานี้ได้ทราบถึงประวัติความเป็นมาของหัตถกรรมไม้แกะสลักในชุมชนแกะสลักไม้แห่งหมู่บ้านหนองบึง เมืองปะทุมพอน แขวงจำปาสักและเพื่อได้ทราบถึงผลการวิเคราะห์รูปแบบและความเชื่อที่ปรากฏในหัตถกรรมไม้แกะสลัก โดยวิธีการศึกษาข้อมูลเอกสาร การลงพื้นที่ภาคสนาม ใช้เครื่องมือจากการสังเกต สัมภาษณ์ โดยเลือกชาวบ้านผู้รู้จำนวน 1 คน ช่างชาวบ้าน จำนวน 2 คน ผู้ประกอบการจำนวน 3 คน ทำการสนทนากลุ่ม ใช้ทฤษฎีสัญศาสตร์ และแนวคิดมายาคติในการทำกรวิเคราะห์ รูปแบบและความเชื่อในงานหัตถกรรมไม้แกะสลัก

ศึกษาข้อมูลเอกสาร และการลงพื้นที่ภาคสนาม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมาย

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ผู้ศึกษาได้สัมภาษณ์จากผู้รู้จำนวน 1 คน ช่างชาวบ้าน จำนวน 2 คน ผู้ประกอบการจำนวน 3 คน โดยผู้รู้คือหัวหน้าคุ้มแกะสลัก หมู่บ้านหนองบึง เมืองปะทุมพอน แขวงจำปาสัก คือพ่อมิน เกดมะณี ช่างชาวบ้าน ไม่อนุญาตเปิดเผยนาม และผู้ประกอบการไม่อนุญาตเปิดเผยนาม

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 การสำรวจ (Survey) โดยใช้สำรวจข้อมูลเบื้องต้นของบริบทพื้นที่ศึกษา และกลุ่มเป้าหมายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

2.2 แบบสังเกตชนิดไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายยิ่งขึ้น

2.3 แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interviews) เพื่อใช้สัมภาษณ์ กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย ประกอบด้วย ผู้รู้ ช่างชาวบ้าน และผู้ประกอบการ โดยเป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ไม่จำกัดคำตอบ เพื่อให้ได้ ข้อมูลที่กว้างและหลากหลาย ครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์และจัดทำข้อมูล โดยรวบรวมข้อมูล เอกสาร ภาพถ่าย ภาคสนาม จัดข้อมูลเป็นหมวดหมู่

4. การนำเสนอข้อมูล

สรุปและนำเสนอผลแบบพรรณนาวิเคราะห์

ทฤษฎีที่ใช้ศึกษา ประกอบด้วยทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม, ทฤษฎีสัญวิทยา และแนวคิด มายาคติ ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Cultural Diffusion Theory) ของ Franz Boas (สำนักอเมริกัน) กล่าวว่า วัฒนธรรมเกิดจากจุดศูนย์กลางจุดใดจุดหนึ่ง และวัฒนธรรมนั้นเกิดการพัฒนาดตนเองจนเข้ารูปแบบที่ดีแล้วก็จะแพร่กระจายไปรอบตัวเป็นรัศมีจากวงแคบๆ ไปเป็นวงกว้างออกไปยังสังคมเพื่อนบ้าน โดยรอบ (สุนทร โพธิสาร, 2558) และ Fritz Graebner (สำนักเยอรมัน) กล่าวว่า มนุษย์ชอบหยิบยืมวัฒนธรรมจากเพื่อนบ้าน วัฒนธรรมที่ปลายทางจะต้องเหมือนกับวัฒนธรรมต้นกำเนิดไม่มากนักน้อย มักจะเกิดการอพยพโยกย้ายถิ่นฐานของผู้คน (นิยมพรรณ วรณศิริ, 2550) ทฤษฎีสัญวิทยา (Semiology) เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สัญศาสตร์ (Semiotics) เป็นหลักวิชาการแขนงหนึ่งที่ศึกษากระบวนการสื่อความหมาย โดยพิจารณาธรรมชาติของหน่วยสื่อความหมายและขั้นตอนการทำงานของมัน เพื่อทำความเข้าใจว่าความหมายถูกสื่อความหมายออกมาได้อย่างไร

สัญวิทยา เป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับระบบของสัญลักษณ์ ที่ปรากฏอยู่ในความคิดของมนุษย์ อัน ถือเป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวของเรา สัญลักษณ์อาจจะได้แก่ ภาษา รหัส สัญลักษณ์ และเครื่องหมาย

สัญวิทยา เป็นทฤษฎีที่นำมาอธิบายการสื่อสารของมนุษย์ว่า การสื่อสารคือจุดกำเนิดของ ความหมาย ซึ่งการศึกษาแนวนี้จะไม่สนใจความล้มเหลวของการสื่อสาร และไม่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผลและความถูกต้อง แต่เป็นแนวทางการศึกษาเชิงสังคมหรือความแตกต่างของวัฒนธรรมระหว่างผู้ให้และผู้รับสาร ตลอดจนความหลากหลายของความหมายภายในระบบภาษา วัฒนธรรม และความเป็นจริงที่ไม่สามารถแสดงผลเป็นลูกศรหรือเป็นเส้นตรงของกระแสการไหลของข่าวสาร (นพดล วศินสุนทร, 2556)

แนวคิด มายาคติ ของ Roland Barthes (1967, อ้างอิงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2543) นักสัญวิทยาชาวฝรั่งเศส ผู้นำแนวคิดของโซซูร์มาพัฒนาต่อ ได้แบ่งประเภทความหมายของสัญญาณออกเป็น 2 ระดับ คือ ประเภทความหมายตรงและความหมายโดยนัย

1. ความหมายตรงหรือความหมายโดยอรรถ (Denotative meaning) ได้แก่ความหมายที่เข้าใจกันตามตัวอักษร อันเป็นความหมายที่เข้าใจตรงกันโดยส่วนใหญ่ และมักเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป เช่น แม่คือสตรีที่ให้กำเนิดลูก

2. ความหมายโดยนัย (Connotative meaning) เป็นความหมายทางสังคมซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงไปตามวัฒนธรรมในแต่ละบริบททางสังคม ความหมายทางสังคมจะเกิดขึ้นได้จากการกำหนดรูปแบบของตัวหมาย ซึ่งสามารถแปรไปตามสภาวะทางเศรษฐกิจ สังคม และตามยุคสมัย ทางประวัติศาสตร์ รวมถึงการให้ความหมายของผู้รับสารที่อาจแตกต่างกันได้ตามประสบการณ์ส่วนบุคคลและการเรียนรู้ทางสังคมไม่เหมือนกัน เช่น ความเป็นแม่อาจหมายถึงความเจ็บปวดเมื่อนึกถึงสำหรับคนหนึ่ง แต่อาจหมายถึงความอบอุ่น อ่อนโยนของอีกคนหนึ่งก็ได้

สรุป

การศึกษาหัตถกรรมไม้แกะสลักในชุมชนแกะสลักไม้แห่งหมู่บ้านหนองบึง

เมืองปะทุมพอน แขวงจำปาสัก สปป.ลาว มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของหัตถกรรมไม้แกะสลักในชุมชนแกะสลักไม้ แห่งหมู่บ้านหนองบึง เมืองปะทุมพอน แขวงจำปาสัก 2) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบและความเชื่อที่ปรากฏในหัตถกรรมไม้แกะสลัก

การศึกษาประวัติความเป็นมาของหัตถกรรมไม้แกะสลักในชุมชนแกะสลักไม้ แห่งหมู่บ้านหนองบึง เมืองปะทุมพอน แขวงจำปาสัก สปป.ลาว ในวัตถุประสงค์ข้อแรก ดังนี้ เมื่อประมาณ ปี ค.ศ. 1928 (พ.ศ. 2471) ในบริเวณบ้านบึงนี้ประกอบไปด้วย 3 หมู่บ้าน คือ บ้านตะมัย บ้านโนนกอก และบ้านโนน ในยุคนั้นมีผู้อาศัยเพียง 2-3 หลังคาเรือนก็ถือเป็นหมู่บ้านได้ พออาศัยมาได้ระยะหนึ่งก็เกิดโรคระบาด มีผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้ผู้ที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้หวาดกลัวต่อโรคระบาด ได้พากันอพยพไปหาที่ทำกินใหม่ จึงเหลือเพียง 3 ครอบครัวที่ไม่ได้อพยพไป เนื่องจากพี่น้องในครอบครัวมองว่าพื้นที่บริเวณนี้มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ กล่าวคือ มีทรัพยากรป่าไม้ ลำห้วย และหนองน้ำมากกว่า 10 แห่ง หนึ่งในนั้นมีลำห้วยใต้ะโหมะที่ไหลผ่านตลอดปี ทางด้านทิศเหนือของหมู่บ้าน ซึ่งเหมาะแก่การเพาะปลูก เมื่อโรคระบาดเริ่มจางหายไป ชาวบ้านที่เคยอาศัยอยู่ที่ได้อพยพไป ก็เริ่มทยอยกันอพยพกลับมาที่เดิมทำให้มีครัวเรือน 7-8 หลังคาเรือน จนถึง ปี ค.ศ. 1980 (พ.ศ. 2523) รัฐบาลได้เข้ามาปรับปรุงพื้นที่หมู่บ้านแห่งนี้ และระเบียบการปกครองโดยการรวม 4 หมู่บ้าน คือ บ้านตะมัย บ้านหนองแสนแฮด บ้านหนองอีตุ้ และบ้านหนองเอียน เพื่อให้เป็นหมู่บ้านเดียวจึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านใหม่ว่า “บ้านหนองบึง” (มะนิวอน แพงโสม, 2552)

เมื่อหมู่บ้านหนองบึงเข้าสู่กระบวนการสร้างเป็นบ้านพัฒนาทำให้หน่วยงานพรรคได้เข้ามาส่งเสริมการสร้างรายได้ทางด้านเศรษฐกิจระดับครอบครัวของประชาชน โดยมีเป้าหมายที่จะปรับเปลี่ยนระบบการผลิตภาคเกษตรกรรมแบบพึ่งตนเองไปสู่การผลิตเชิงการค้าในระยะต่อไป ทั้งนี้สภาพ

เศรษฐกิจโดยทั่วไปของชาวบ้านหนองบึง ประชากรส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ประกอบอาชีพทำนา ปลูกพืชผักสวนครัว เผาถ่าน แกะสลักไม้และหิน มีเพียงส่วนน้อยที่ประกอบอาชีพค้าขาย ภายในหมู่บ้านมีร้านค้าขายของจำนวนน้อย ส่วนอาชีพรับจ้างทั่วไปนั้นก็ยังมีบ้าง แต่ไม่มาก

ชาวบ้านบ้านหนองบึง นอกจากทำนาข้าวแล้ว ยังมีอาชีพเสริมที่ช่วยนำรายได้ให้กับครอบครัว ได้แก่ การทำเครื่องหัตถกรรมแกะสลักไม้ ที่มีการก่อตัวขึ้นจากภูมิปัญญาของชาวบ้านเอง ปัจจุบันได้กลายเป็นสินค้าส่งออกของหมู่บ้านที่สร้างรายได้ดี เนื่องจากการแกะสลักไม้ของชาวบ้านในชุมชนบ้านหนองบึงมีความสวยงามและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว เป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปทั้งภายในและต่างประเทศ จึงทำให้การแกะสลักไม้ภายในชุมชนมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว ปัจจุบันชาวบ้านได้รวมกลุ่มกันเพื่อสะดวกในการดูแล และควบคุมการแกะสลักให้มีความสวยงามและได้มาตรฐานของชุมชน นอกจากนี้ยังมีกลุ่มองค์กรทางด้านเศรษฐกิจในชุมชนเพื่อเป็นการช่วยเหลือกันทางด้านเศรษฐกิจของบ้านหนองบึง เช่น กลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน กลุ่มเลี้ยงวัว กลุ่มแกะสลัก

จุดเริ่มต้นของการแกะสลักไม้ ได้เริ่มจากที่พ่อเฒ่าเประ (มะนิวอนแพงโสม, 2552) ว่า พ่อเฒ่าเประมีความรู้ในการแกะสลักมาก่อน จึงได้ทำการทดลองทำดูแต่ไม่ได้ทำมากนัก ทำเฉพาะเวลาว่างจากการทำไร่ทำนาเท่านั้น และต้องแอบทำในป่าบ้าง เหตุผลที่ต้องแอบทำก็เพราะกลัวว่าทางการและเจ้าหน้าที่จะกล่าวหาว่าไปลักลอบเอาของเก่ามาขาย เนื่องจากว่าตุ๊กตาที่พ่อเฒ่าเประทำนั้น มีลักษณะและรูปแบบเหมือนกับตุ๊กตาที่ชนเผ่าต๋าย้อยทำให้แก่คนที่เสียชีวิตไปแล้ว (เป็นการแกะสลักตุ๊กตาให้มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับคนที่เสียชีวิตแล้วนำตุ๊กตานั้นไปวางไว้หน้าหลุมศพ) เมื่อพ่อเฒ่าเประทำเสร็จจึงใส่กระสอบนำไปขายที่ตลาดช่องเม็ก ทำอย่างนี้อยู่หลายปี ซึ่งชาวบ้านเองก็พอรู้อยู่แต่ไม่ได้ให้ความสนใจมากนัก เพราะคิดว่าคงไม่สามารถทำเงินได้ บางคนก็ดูถูกว่าเป็นการทำของเด็กเล่นไม่น่าจะเป็นเงินเป็นทองได้

หัตถกรรมไม้แกะสลัก ได้เริ่มขยายตัวขึ้นเพราะมีเหตุการณ์สำคัญ คือ นายคำเพื่อน (ไม่มีนามสกุล) อายุ 57 ปี อดีตผู้ใหญ่บ้านได้เล่าให้ฟังว่า "ก่อนที่จะครอบครัวของตนเองและชาวบ้านจะทำการแกะสลักเป็นนั้น เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้เมืองได้อายัดตุ๊กตาไม้และหินของพ่อเฒ่าเปราะ และจะจับข้อหาลักลอบขุดค้นวัตถุโบราณที่เป็นทรัพย์สินสมบัติของชาติไปขาย สำหรับเหตุการณ์ดังกล่าว จึงได้มีเจ้าหน้าที่มาหาผู้ใหญ่บ้านเพื่อเป็นพยานยืนยันต่อข้อกล่าวหาดังกล่าว ซึ่งตอนนั้นตนเองยังเป็นผู้ใหญ่บ้าน หลังจากเหตุการณ์ผ่านไปการแกะสลักก็เริ่มเป็นที่รู้จักกันไป พร้อมทั้งแนะนำให้ชาวบ้านคนที่มีความสนใจได้ฝึกปฏิบัติเพราะเป็นสิ่งที่ช่วยให้หมู่บ้านเกิดการพัฒนา ทำให้มีรายได้แก่ครอบครัวส่งผลให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ประกอบกับมีถนน ไฟฟ้า และหน่วยงานราชการเข้ามาในหมู่บ้าน แม้ว่าการแกะสลักไม้ของบ้านหนองบึงจึงเริ่มเป็นที่รู้จักกันในหมู่บ้านตั้งแต่ ปี ค.ศ. 1993 (พ.ศ. 2536) (นายคำเพื่อน, 2552 : สัมภาษณ์ อ้างถึงใน มะนิวอน แพงโสม)

จนกระทั่งใน ปี ค.ศ. 2001 (พ.ศ. 2544) ในงานเฉลิมฉลองปราสาทหินวัดพู แขวงจำปาสัก ได้มีการประกวดสินค้าหัตถกรรม แต่ละเมืองในแขวงจำปาสักจะนำสินค้าที่โดดเด่นหรือสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละเมืองเข้าร่วมนำมาแสดงผลงานและประมุขชาย ซึ่งหน่วยงานที่เป็นตัวแทนของเมืองปะทุมพอนได้เห็นงานฝีมือในการแกะสลักของชาวบ้านหนองบึง จึงได้แนะนำให้นำสินค้าดังกล่าวไปแสดงและเป็นโอกาสสำคัญที่ทำให้เป็นที่รู้จักของบุคคลภายนอก และผลต่อเนื่องจากงานแสดงสินค้านี้เองที่ทำให้หน่วยงานจากภาครัฐสนใจในงานแกะสลักของชุมชนบ้านหนองบึงและได้ส่งผลงานเข้าประกวดระดับประเทศ

จากเหตุการณ์ครั้งนั้นถือเป็นรูปธรรมให้รู้ว่า การแกะสลักไม้ของชาวบ้านในชุมชนบ้านหนองบึงมีความสวยงามและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว เป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปทั้งภายในและต่างประเทศ จึงทำให้การแกะสลักไม้ภายในชุมชนมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว ครั้นเมื่อมีนโยบายสร้างบ้านพัฒนา จึงทำให้

หน่วยงานแรงงานสวัสดิการสังคมเมืองและแขวงได้เข้ามาช่วยฝึกอบรม และจัดตั้งเป็นกลุ่มการผลิตอย่างเป็นทางการ โดยมีการจัดตั้งประธานกลุ่ม และหัวหน้ากลุ่ม แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มแกะสลักหิน และกลุ่มแกะสลักไม้ ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2007 (พ.ศ. 2550) เมื่อแบ่งตามจำนวนครอบครัวแล้ว กลุ่มแกะสลักหินมีจำนวน 11 ครอบครัว ส่วนกลุ่มแกะสลักไม้ มีทั้งหมด จำนวน 66 ครอบครัว

วัตถุประสงค์ข้อ 2) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบและความเชื่อที่ปรากฏในหัตถกรรมไม้แกะสลัก ดังนี้ หัตถกรรมไม้แกะสลักในชุมชนแกะสลักไม้ หมู่บ้านหนองบึง เมืองปะทุมพอน แขวงจำปาสัก สามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม มี กลุ่มไม้แกะสลักประเภทของที่ระลึก และไม้แกะสลักในห่อแก้ว รายละเอียดดังนี้

2.1 ไม้แกะสลักประเภทของที่ระลึก

หัตถกรรมไม้แกะสลักประเภทของที่ระลึกของชุมชนแกะสลักไม้ หมู่บ้านหนองบึงเมืองปะทุมพอน แขวงจำปาสัก สามารถแบ่งกลุ่มออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

ตารางที่ 1 กลุ่มไม้แกะสลักประเภทของที่ระลึก

1. คน	2. สัตว์	3. สิ่งของ
หน้ากาก	พญานาค	โคมไฟ
ตุ๊กตา	ช้าง	กะโบริม
พระ	แรด	กระบัง
พรหม 4 หน้า	หนอนไม้	โปงค้องค่อว้าวควาย

หัตถกรรมไม้แกะสลักประเภทของที่ระลึก เป็นหัตถกรรมไม้แกะสลักแบบนูนต่ำ และแบบลอยตัว มีขนาดแตกต่างกันตามหน้าที่ใช้สอย มีขนาดใหญ่สุด สูงหรือยาวประมาณรวม 100 เซนติเมตร และขนาดเล็กสุดประมาณ 10 เซนติเมตร ส่วนใหญ่ทำจากไม้กระทอน ชาวท้องถิ่นลาวเรียกไม้บักตอง หรือไม้สะทอน ไม้กระทอนเป็นไม้เนื้ออ่อนแกะสลักได้ง่ายและยังเป็นวัตถุดิบที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น เป็นต้นไม้โตเร็วและไม่ใช้ไม้อนุรักษ์ ทำให้ง่ายต่อการนำมาใช้ ส่วนเครื่องมือแกะสลักเป็นสิ่งที่ทำขึ้นเองโดยการตะไบเหล็กเส้น ขั้นตอนสุดท้ายของผลิตภัณฑ์จะถูกระบายสีเป็นสีดำแล้วเคลือบทับด้วยแลคเกอร์ชนิดด้านอีกที บางชิ้นงานทำสีเลียนแบบความเก่าซึ่งได้สีแบบคล้ายวัตถุสิ่งของที่มีคราบฝุ่นผงเกาะผิว และสุดท้ายยังมีบางผลิตภัณฑ์ทำสีเลียนแบบสีของไม้พญางิ้ว

ภาพที่ 1 : ช่างแกะสลักกำลังแกะสลักส่วนฐานของพญานาคจากไม้กระทอน และเครื่องมือแกะสลักที่ตะไบขึ้นมาเอง

ภาพที่ 2 : หัตถกรรมไม้แกะสลักประเภทของที่ระลึก
รูปหน้ากาก รูปช้าง และคนพนมมือ

ภาพที่ 3 : หัตถกรรมไม้แกะสลักประเภทของที่ระลึกรูปหน้ากาก
รูปคนชาวชนเผ่าเย็นพนมมือและรูปพระพุทธรูปทำสืเลียนแบบสีไม้พุง

ภาพที่ 4 : หัตถกรรมไม้แกะสลักรูปเศียรพญานาคส่วนของลำตัวที่ทำแยกเอาไว้ประกอบรูป ทำสีเลียนแบบของเก่า

ภาพที่ 5 : หัตถกรรมไม้แกะสลักประเภทของที่ระลึกรูปโปงคล้องควัวควาย

2.2 ไม้แกะสลักในหอก้าน

ไม้แกะสลักในหอก้าน พบผลงานแกะสลักออกเป็น 2 แบบ คือ แบบลอยตัว (Round Relief) กล่าวคือ เป็นรูปทรงต่าง ๆ ที่มองเห็นได้รอบด้านหรือตั้งแต่ 4 ด้านขึ้นไป คือ ด้านหน้า ด้านข้างซ้าย ด้านข้างขวา และด้านหลัง ส่วน

แบบที่ 2 คือแบบนูนต่ำ (Bas Relief) ซึ่งหมายถึงงานแกะสลักที่นูนจากพื้นหรือฐานเล็กน้อย

หอก้วน หมายถึง ศาลาประชาคมกลางหมู่บ้านที่มีทั้งด้านอรรถประโยชน์และความเชื่อร่วมกัน กล่าวคือ ก้วนเป็นที่พักอาคารสันตนาการที่ประชุมและที่ประกอบพิธีกรรม ประการสำคัญ ก้วนเป็นสถาปัตยกรรมที่ลาวเหิงเชื่อว่า เป็นหอผีหรือเป็นที่สิงสถิตของผู้ที่คอยดูแลสมาชิกชุมชนนั้น ๆ (ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์, 2544)

หอก้วน ที่หมู่บ้านหนองบึงในชุมชนแกะสลักไม้ เมืองปะทุมพอน แขวงจำปาสักนั้น เป็นเรือนไม้เก่าที่เสื่อมโทรมผุพังค่อนข้างมาก หอก้วนสร้างไว้ตามความเชื่อชนเผ่าของชุมชนนี้ เมื่อเปรียบเทียบกับขนาดของก้วนชนเผ่ากะตู่ที่บ้านกันดอน แขวงเซกอง ดูจะมีขนาดเล็กกว่ามาก แต่กระนั้น หอก้วนที่ชุมชนแกะสลักไม้บ้านหนองบึงดูมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวแตกต่างกัน โดยเฉพาะมีการแกะสลักไม้อยู่ทั่วแผ่นหรือเสาไม้ในอาคาร และน่าจะแตกต่างจากก้วนของชนเผ่าอื่น ๆ ซึ่งสิ่งนี้สะท้อนถึงความชำนาญในการแกะสลักไม้ซึ่งชี้ให้เห็นอย่างเด่นชัด รูปทรงอาคารเป็นอาคารไม้ยกสูงจากพื้นราว 80 เซนติเมตร มีเสาหกเสาที่แกะสลักเป็นแบบนูนต่ำรูปเถาไม้เลื้อย มีช่อคาและจั่วทรงยอดแหลมแบบอาคารของชาวอุษาคเนย์ทั่วไป และคาดว่ามีการมุงหลังคาด้วยหญ้าคา หอก้วนมีประติมากรรมแกะสลักไม้รูปหัวหน้าชุมชนแกะสลักตั้งอยู่ภายใน คล้ายเป็นสัญลักษณ์ของผู้นำที่ให้ความเคารพ ลวดลายสลักมีอยู่ทุกพื้นที่ที่เป็นโครงสร้างหลัก เช่น เสา กรอบฐานของพื้น บันไดเป็นไม้ท่อนหนาบากไม้ให้เป็นขั้นบันไดไว้สำหรับขึ้นไปขึ้นบนอาคาร ตัวเรือนทั้งหมดใช้ไม้มะค่าในการก่อสร้าง

ปัจจุบันหอก้วนหลังนี้ ทรุดโทรมมาก สภาพมีเถาไม้เลื้อยขึ้นคลุมไปทั่ว ไม่มีหลังคา ไม่มีแผ่นปูพื้น บันไดถูกแยกยกออกจากตัวอาคารคล้ายกำลังจะมีการเตรียมการปรับปรุงซ่อมบำรุง สาเหตุที่หอก้วนตกอยู่สภาพแบบนี้เนื่องจาก 4-5 ปีก่อนเกิดภาวะโรคระบาดโควิด 19 ในช่วงปี พ.ศ. 2563 จนถึง

ช่วง พ.ศ. 2565 ไม่มีนักท่องเที่ยวมาเลย ชุมชนจึงขาดรายได้ ซึ่งส่งผลทำให้หอแก้วแห่งนี้ขาดการดูแลและยังไม่มีงบประมาณในการทำนุบำรุง แต่ยังมีดีที่พอเห็นร่องรอยโครงสร้างที่ยังพอให้ศึกษาได้บ้าง (มิน เกตมะณี, 2567 : สัมภาษณ์)

ภาพที่ 6 : สภาพหอแก้วที่ชุมชนแกะสลักไม้หมู่บ้านหนองบึง

ภาพที่ 7: ประติมากรรมแกะสลักไม้รูปหัวหน้าชนเผ่าคนแรก

ภาพที่ 8: ภาพสลักไม้ที่หอก้วน เป็นภาพโขลงช้าง

ภาพที่ 9: ภาพสลักไม้ที่หอแก้วเป็นภาพวิถีชีวิตของคนในชุมชนเป็นภาพที่มีชีวิตชีวาของชายผู้เป็นสามีกำลังตีมโหรี ภารยาเฝ้าค้ำเอา กำลังดำ และภาพสามีกำลังทำงานและภรรยา กำลังยาสูบก๊อก

ภาพที่ 10: ภาพสลักไม้ที่หอแก้ว เป็นภาพเทพตรงมุมอาคาร

ภาพที่ 11: บันไดที่บากสลักเป็นชั้นมหัวบันไดเป็นรูปคน

หัตถกรรมไม้แกะสลักประเภทของที่ระลึก มีรูปแบบผลงานแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มแรก ได้แก่ กลุ่มคน เช่น หน้ากาก, ตุ๊กตา, พระพุทธรูป และ พรหม 4 หน้า กลุ่มที่ 2 ได้แก่ กลุ่มสัตว์ เช่น พญานาค, ช้าง, แรด และหนอนไม้ และกลุ่มที่ 3 กลุ่ม ได้แก่ สิ่งของ เช่น โคมไฟ กระโถม กระบี่ โปงคล้อคอวัวควาย และเรือ ใน 3 กลุ่มดังกล่าว สามารถแบ่งกลุ่มตามอิทธิพลที่ทำให้ช่างแกะสลัก ออกแบบผลงานออกมาตามอิทธิพลต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. อิทธิพลจากวัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิต เช่น คนยืนพนมมือ, คนสูบก๊อก, คนทำงาน, โคมไฟลอยตายคน, กระโถม, กระบี่ และโปงคล้อคอวัวควาย
2. อิทธิพลตามภูมิศาสตร์สิ่งแวดล้อม คือ ช้าง, แรด และหนอนไม้
3. อิทธิพลตามความเชื่อในศาสนา คือ พระพุทธรูป, พรหม 4 หน้า และพญานาค

จากการแบ่งกลุ่มตามอิทธิพลต่าง ๆ ที่ปรากฏในการออกแบบหัตถกรรมไม้แกะสลักนั้น สามารถวิเคราะห์ได้จากสัญญาณของหัตถกรรมว่า ชุมชนแกะสลักมีวัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตที่ทำอาชีพเกษตรกรรม ทำนาปลูกข้าวไร่

มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เพราะมีช้างอาศัย เป็นผู้มีจิตใจดีและขยัน
ขันแข็ง และมีวัฒนธรรมการสู้บก๊อ ก นับถือผี ส่วนความเชื่อในศาสนาที่ปรากฏ
ในผลงานหัตถกรรมนั้น คือ พระพุทธรูป, พรหม 4 หน้า และพญานาค น่าจะเป็น
ผลจากความต้องการของตลาดที่ตลาดช่องเม็กที่เป็นชาวไทยพุทธและนักท่องเที่ยว
เที่ยวอื่น ๆ เนื่องจาก ชุมชนแกะสลักไม้บ้านปะทุมพอน นับถือศาสนาคริสต์
นิกายโรมันคาทอลิก (มิน เกดมะณี, 2567 : สัมภาษณ์)

หัตถกรรมไม้แกะสลักในหอก้วน ที่หมู่บ้านหนองบึงในชุมชนแกะสลัก
ไม้ เมืองปะทุมพอน แขวงจำปาสัก พบว่าผลงานแกะสลักแบ่งออกเป็น 2 แบบ
คือ แบบลอยตัว (Round Relief) และแบบนูนต่ำ (Bas Relief) แบบลอยตัวมี
รูปสลักหัวหน้าชนเผ่าชุมชนแกะสลักไม้คนแรกสูงราว 70 เซนติเมตร และรูป
สลักหัวคนตรงหัวบันได ในส่วนของแบบนูนต่ำพบเห็นเป็นส่วนมากในแผ่นไม้
และเสาหลักทั้ง 6 เสา

เมื่อวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีสัญศาสตร์ หอก้วนที่ชุมชนแกะสลักไม้บ้าน
หนองบึงมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยเฉพาะมีการแกะสลักไม้อยู่ทั่วแผ่นหรือเสา
ไม้ในอาคาร และน่าจะแตกต่างจากหอก้วนของชนเผ่าอื่น ๆ ซึ่งสิ่งนี้สะท้อนถึง
ความชำนาญในการแกะสลักไม้ซึ่งช่วยให้เห็นอย่างเด่นชัด รูปทรงอาคารเป็น
อาคารไม้ยกสูงจากพื้นราว 80 เซนติเมตร มีเสาหลักเสาที่แกะสลักเป็นแบบนูนต่ำ
รูปเถาไม้เลื้อย มีช่อคาและจั่วทรงยอดแหลมและคาดว่ามุงหลังคาด้วยหญ้าคา
หอก้วน มีประติมากรรมแกะสลักไม้รูปหัวหน้าชนแกะสลักตั้งอยู่ภายใน
คล้ายเป็นสัญลักษณ์ของผู้นำที่ให้ความเคารพ ลวดลายสลักมีอยู่ทุกพื้นที่ที่เป็น
โครงสร้างหลัก เช่น เสา กรอบฐานของพื้น บันไดเป็นไม้ท่อนหนาบากไม้ให้เป็น
ขั้นบันไดไว้สำหรับขึ้นไปชั้นบนอาคาร ตัวเรือนทั้งหมดใช้ไม้มีค่าในการก่อสร้าง
ภาพสลักไม้ที่หอก้วน เป็นภาพโขลงช้าง ซึ่งวิเคราะห์ได้ว่าชุมชนบ้านหนองบึง
เป็นพื้นที่ภูมิศาสตร์ที่อุดมสมบูรณ์เต็มไปด้วยทรัพยากรป่าไม้ และยังมี
วัฒนธรรมประเพณีนับถือผี, เทพจากการสร้างหอก้วนเป็นภาพเทพตรงมูมาอาคาร

มีภาพวิถีชีวิตของคนในชุมชนเป็นภาพที่มีชีวิตชีวาของชายผู้เป็นสามีกำลังดื่มเหล้าอยู่ ภรรยายื่นค้ำเอวกำลังด่า และภาพสามีกำลังทำงานและภรรยากำลังยาสูบก็อก เป็นต้น

หัตถกรรมไม้แกะสลักสินค้าของที่ระลึก และหัตถกรรมไม้แกะสลักในหอก้าน ของหัตถกรรมไม้แกะสลักในชุมชนแกะสลักไม้ แห่งหมู่บ้านหนองบึง เมืองปะทุมพอน แขวงจำปาสัก ตามหลักตามหลักแนวคิด มายาคติ ของ โรลันด์ บาร์ตส์ (Roland Barth) กล่าวว่า การสื่อความหมายด้วยคติความเชื่อทางวัฒนธรรม ซึ่งถูกกลบเกลื่อนให้เป็นที่รับรู้เสมือนว่าเป็นธรรมชาติ แล้วมีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจนทำให้เกิดเป็นความเชื่อที่คนส่วนมากยอมรับและสอดคล้องกับสภาพของสังคมนั้น ๆ นั่นคือ กระบวนการสร้างมายาคติ โดยหัตถกรรมไม้แกะสลักในชุมชนแกะสลักไม้ แห่งหมู่บ้านหนองบึง เมืองปะทุมพอน แขวงจำปาสัก ผลงานที่อยู่ในรูปของที่ระลึกและอยู่ในรูปของหอก้าน ที่สื่อถึงความเชื่อในเรื่องของการเคารพบูชาบรรพบุรุษ ผี รักถิ่นที่อยู่ที่เป็นธรรมชาติ มีวัฒนธรรมวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมา มีความอ่อนน้อมและเป็นมิตร ความเชื่อเหล่านี้สะท้อนถึงสัญญาณในตัวของหัตถกรรมไม้แกะสลักในชุมชนแกะสลักไม้ แห่งหมู่บ้านหนองบึง เมืองปะทุมพอน แขวงจำปาสัก ซึ่งเป็นความหมายโดยตรง (Denotative Meaning) และมีความหมายโดยนัย (Connotative Meaning) คือ ได้รับความสุข อยู่รอดปลอดภัย ตามความเชื่อ หรือเกิดจากความรู้สึก ผ่านคติความเชื่อทางสังคมและวัฒนธรรม (Socio-Cultural Context) โดยเป็นความเชื่อที่เกิดขึ้นของคนดูหัตถกรรมไม้แกะสลักในชุมชนแกะสลักไม้ แห่งหมู่บ้านหนองบึง เมืองปะทุมพอน แขวงจำปาสัก

บรรณานุกรม

กาญจนา แก้วเทพ. (2543). *ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา*. กรุงเทพฯ: เอ็ดดิสันเพรส โปรดักส์.

- นพดล วสินสนทร. (2556). แนวคิดสัญวิทยาและการสร้างความหมาย (Semiology and Signification) (เอกสารประกอบการบรรยายเสริมความรู้ทางด้านทฤษฎี). เชียงใหม่: สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- นิยมพรรณ วรรณศิริ. (2550). มนุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เนท.
- มะนีวอน แพงโสม. (2552). วาทกรรมว่าด้วยเรื่อง"บ้านพัฒนา": กรณีศึกษา หมู่บ้านหนองบึง เมืองปะทุมพอนแขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- มิน เกตมะนี. (2567, 16 ตุลาคม). ช่างแกะสลัก. สัมภาษณ์.
- วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. (2553). ศิลปวัตถุกรรมพื้นบ้าน. พิมพ์ครั้งที่ 4 .กรุงเทพฯ: ต้นอ้อแกรมมี.
- ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์. (2544). โครงการสารคดีลาวตอนล่าง. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุนทร โพธิสาร (2558). ทฤษฎีทางวัฒนธรรม มนุษย์และสังคม. ขอนแก่น: คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.